

Сосков Р. Р.

аспірант

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

**ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСОВНОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ТА
ЕКСТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЙ У ПРИТЯГНЕННІ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ПРОФЕСІЙНІЙ ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ І ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЖУРНАЛІСТІВ**

**CHALLENGING APPLICABILITY OF INTERNATIONAL LEGAL AND
EXTRATERRITORIAL JURISDICTION IN IMPOSING CRIMINAL LIABILITY FOR
OBSTRUCTING PROFESSIONAL JOURNALISTIC ACTIVITIES AND CRIMES
AGAINST JOURNALISTS**

У світі зростає стурбованість зростанням кількості арештів, затримань, ув'язнень, переслідувань і навіть вбивств журналістів у всьому світі, які є злочинами проти свободи преси, у цій статті розглядаються причини безкарних злочинів перешкоджання професійній журналістській діяльності і злочинів проти журналістів та розглядаються зусилля спрямовані на боротьбу з безкарністю таких злочинів. Щоб досягти цієї мети, у статті розглядається місце преси в суспільстві як четвертої влади світу; обговорюється конкретна роль ЗМІ для держави, політики та суспільства. Робота базується на теорії соціальної відповідальності преси, робить огляд свободи преси, представляє перелік минулих і сучасних випадків нападу на ЗМІ; особлива увага приділена глобальному кричущому показовому кейсу, а саме, випадку навмисного резонансного вбивства за кордоном постійно проживаючого на законних підставах у США журналіста Джамалі Хашоггі (Jamal Khashoggi). Наводяться аргументація та кримінологічний нормативний аналіз співвідношення і застосовності кримінальних норм міжнародного права, екстериторіальної юрисдикції країн, в яких законні інтереси їх громадян, законних резидентів і суспільного ладу зазнали шкоди.

Ключові слова: злочини проти журналістів, безкарність, екстериторіальна юрисдикція, міжнародний кримінальний суд, злочини проти людяності, права людини, свобода преси та слова, атака на ЗМІ, соціальна відповідальність, Джамалі Хашоггі (Jamal Khashoggi).

There is growing worldwide concern over the increasing number of arrests, detentions, imprisonments, persecutions and even killings of journalists around the world, which constitute crimes against freedom of the press, this article examines the causes of impunity for crimes of obstruction of professional journalism and crimes against journalists and examines efforts to fight against impunity for such crimes. To achieve this goal, the article examines the place of the press in society as the fourth power of the world; the specific role of mass media for the state, politics and society is discussed. The work is based on the theory of social responsibility of the press, reviews freedom of the press, presents a list of past and present cases of attacks on mass media; special attention is paid to the global flagrant demonstrative case, namely, the case of the high-profile intentional murder abroad of journalist Jamal Khashoggi (legal permanent resident of the USA). Argumentation and criminological normative analysis of the relationship and applicability of criminal norms of international law, extraterritorial jurisdiction of countries in which the legitimate interests of their citizens, legal residents and social order have been harmed are provided.

Key words: crimes against journalists, impunity, extraterritorial jurisdiction, international criminal court, crimes against humanity, human rights, freedom of press and expression, attack on mass media, social responsibility, Jamal Khashoggi.

Постановка проблеми. У всьому світі журналістська діяльність часто наражає на ризик стати жертвою порушень і зловживань правами людини. Мова йде про вбивства, катування, незаконне позбавлення волі або викрадення людини, безпідставне затримання або арешт, свавільне видворення, фізичне та сексуальне насильство, а також залякування, погрози та гоніння всіх видів, зокрема спрямовані й на членів їхніх сімей. Ці нелюдські методи часто змушують журналістів припинити свою діяльність і стимулюють самоцензуру, що позбавляє суспільство важливої інформації.

Тому Організація Об'єднаних Націй закликає держави привести свої закони, політики та практики у відповідність з їхніми зобов'язаннями, передбаченими міжнародним законодавством про права людини, щоб:

1) налаштувати запобіжні механізми або ефективні заходи захисту;

2) створити спеціальні слідчі підрозділи або призначити спеціалізованих прокурорів;

3) напрацювати спеціалізовані протоколи, методи розслідування та притягнення до відповідальності;

4) забезпечити підзвітність відповідних установ проведенням неупереджених, оперативних, ретельних, незалежних та ефективних розслідувань усіх випадків насильства, погроз та нападів на журналістів відповідно до юрисдикції того чи іншого органу, із застосуванням міжнародної, національної юрисдикції, а також розшук і переслідування злочинців в порядку екстериторіальної юрисдикції при скоєнні злочинів проти журналістів, їх сімей та співробітників, злочинного перешкоджання професійній журналістській діяльності поза межами країн громадянства або законного постійного проживання;

5) притягнути до відповідальності винних осіб, серед них замовників, співучасників, підбурювачів та тих, хто приховував злочини;

б) забезпечити доступ жертв і членів їхніх сімей до механізму отримання відповідного відшкодування, компенсації та допомоги [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретична основа статті спирається на теорію соціальної відповідальності преси та міжнародно – правових домінантах при переслідуванні злочинності проти професійної журналістської діяльності, а також механізмах і засадах застосовності міжнародних норм та національних норм країн, де розслідується злочин проти журналіста в контексті перешкоджання професійній журналістській діяльності, а також у контексті замаху на життя та безпеку журналіста як людини, у тому числі із застосуванням екстериторіальної юрисдикції у разі скоєння злочину стосовно громадянина (журналіста) чи законного резидента поза кордоном цієї країни. Дослідження у цій статті спираються на фундаментальні роботи, джерела міжнародного правового режиму захисту основоположних прав і свобод громадян, і зокрема прав журналістів, які здійснюють свою професійну діяльність в умовах небезпек, залякувань, політичного тиску, злочинних режимів та застосування зброї і фізичного знищення, тобто загроз життю та безпеці журналістів, членів їх сімей та колег із ЗМІ при виконанні службових обов'язків, як то у випадку переслідування і вбивства журналіста – дисидента і законного резидента США Джамала Хашоггі, а також інших гучних кримінальних процесів (над військовими злочинцями – нацистами Адольфа Гітлера, голокосту тощо). Наукові дослідження, кримінальні розслідування і справи, теоретичні засади застосування норм міжнародного права, національних норм кримінального права та їх екстериторіальне правозастосування охоплюють 80 річний академічний екскурс та джерела періоду від 1942 року до 2023 року, що включає документацію й роботи міжнародних визнаних науковців та практиків у сфері кримінального права, серед яких Margaret A. Blanchard, Stanley J. Baran, Dennis K. Davis, Robert Maynard Hutchins, Bernadette Rainey, Pamela McCormick, and Clare Ovey, Albert Camus, Lee Carroll Bollinger

Мета дослідження. Наукова мета цієї статті також полягає у необхідності поглиблення та поширення знання й розширити можливості з таких питань:

(1) Надавати аналітичну інформацію для проведення або моніторингу досудового розслідування та консультативну допомогу правоохоронним органам.

(2) Встановити етапи судової процедури у злочинах проти журналістів і підтримувати цілісність доказів.

(3) Наголосити на важливості захисту конфіденційності джерел журналістської інформації.

(4) Обговорення питань захисту потерпілих і свідків, імунітету свідків і переваг співпраці у розслідуванні.

(5) Дослідити питання взаємної правової допомоги у кримінальних справах та екстрадиції.

(6) Визначити характеристики гендерних злочинів та інших форм злочинів на ґрунті ненависті до журналістів.

(7) Проаналізувати постконфліктну юрисдикцію та питань перехідного правосуддя для підвищення ефективності запобігання та боротьби зі злочинами проти професійної журналістики на глобальному рівні.

Виклад основного матеріалу. У 1942 році була створена незалежна комісія зі свободи преси на чолі з Робертом Мейнардом Хатчінсом (Robert Maynard Hutchins) – на той час ректором Чиказького університету [2]. Комісія, на яку було покладено завдання вивчати роль преси в американському суспільстві та виробляти рекомендації щодо того, як найкраще працювати пресі на підтримку демократії, складалася з науковців, політиків та громадських активістів [3]. Організація, фінансована Генрі Люсом (власником і видавцем журналу Time), у 1947 році виступила з теорією соціальної відповідальності [4].

Суть теорії полягає в тому, що хоча преса має право на публікацію, вона повинна бути соціально відповідальною. Тобто вона має відповідати бажанням і прагненням людей створити краще суспільство. Вона повинна надавати точну та фактичну інформацію; і надати повний доступ до питань порядку денного, зокрема питань суспільного значення.

Частиною свободи вираження поглядів є право на інформацію або, як зазначено у статті 10 Європейської конвенції з прав людини [5] (ЄКПЛ), «одержувати ... інформацію та ідеї» [6]. Свобода преси впливає з цього права, оскільки завданням преси є передавати інформацію та ідеї з усіх питань, що становлять суспільний інтерес. Не тільки преса має це завдання, громадськість має певне право отримувати інформацію та ідеї. Без доступу до інформації з преси громадськість не має справжньої можливості бути в курсі подій у суспільстві. Вони також не мають можливості обговорювати питання, що становлять суспільний інтерес, і тим самим впливати на розвиток подій, можливо, навіть переломити хід подій і змінити напрямок розвитку суспільства.

По-перше, необхідно зазначити, що журналісти, як правило, вільні робити все те, що дозволено людям поза їхньою професією. Вони не обмежені жодною спеціальною статтею кримінального закону про журналістську поведінку. Таким чином, журналісти можуть вільно намагатися взяти інтерв'ю з особою – відомою чи невідомою громадськості, а також вільно цитувати кого завгодно. Журналісти можуть вільно досліджувати тему, використовуючи всі доступні законні засоби – пошук в Інтернеті, пошук інформації в бібліотеці, виклик експертів, проведення розслідувань на місці тощо. Крім того, журналісти можуть вільно відвідувати будь-який відкритий публічний захід або відвідувати приватні місця, якщо їх запрошено. Загалом журналісти вільні робити все те, що вільні люди у вільному суспільстві.

По-друге, слід зазначити, що журналісти в принципі не можуть бути звільнені від свого обов'язку підкорятися звичайному кримінальному законодав-

ству на тій підставі, що свобода вираження поглядів і їх життєво важлива роль громадського сторожового пса наділяють їх особливим імунітетом від кримінальної відповідальності. Це стосується всіх положень кримінального законодавства, які за своєю природою не є обмеженням свободи вираження поглядів – наприклад, дослідницькі дії, вчинені в рамках збору даних журналіста [7].

Крім того, без інформації з преси громадськість не зможе контролювати, чи влада чи потужні приватні підприємства діють у рамках демократичного суспільства, керованого верховенством права. Іншими словами, преса має особливий статус у демократичному суспільстві від імені громадськості, щоб відігравати роль, як іноді кажуть, «четвертої влади» або як так званого «сторожового пса громадськості» (англ. public watchdog) [8], [9], [10].

Як видно з вислову, преса — це не просто сторожовий пес, це громадський сторожовий пес. Особливий статус, яким преса та журналісти користуються в демократичному суспільстві щодо свободи вираження поглядів, користуються не в їхній особистій якості, так би мовити, а в їхній функції громадського сторожового пса.

Як зазначалося, право на свободу вираження поглядів згідно зі статтею 10 не є абсолютним. Таким чином, згідно зі статтею 10 (2) ЄКПЛ, свобода вираження поглядів може бути предметом втручання, якщо вид втручання передбачено законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадської безпеки для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню інформації, отриманої конфіденційно, або для підтримки авторитету та неупередженості судової влади.

В усьому світі визнається вплив преси як четвертої влади. Автократія потребує преси так само, як і демократія. Суспільні потреби та смаки формують зміст ЗМІ та зміст постійного власника. Ця функція медіа щодо визначення порядку денного є важливим аспектом інституційного зв'язку між пресою та політикою.

Виконуючи вищезазначені функції, преса також пропонує інтерпретації – судження про сенс і значення побаченого. Такі судження часто включають критику або схвалення.

Усі ці документи не означають, що журналістика бездоганна. Як людська інституція, преса схильна до людських недоліків. Волтер Кронкайт, колишній співробітник Колумбійської телерадіомовної служби (CBS), у наступному процитованому зверненні до деяких журналістів кілька десятиліть тому дуже авторитетно визнав, що преса може бути упередженою [11].

Проголошення права висловлювати думки, публікувати, знати та оприлюднювати вважається одним із великих історичних прав і свобод. Свобода преси виконувати свою роль виражає тезу, що без неї (тобто журналістики або преси) не може бути віль-

ного суспільства, однак зауважте, що свобода преси не є самоціллю, а засобом досягнення мети вільного суспільства.

Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун стверджує, що свобода вираження думок є одним із найцінніших прав людства, стверджуючи, що свобода вираження думок лежить в основі будь-якої іншої свободи та забезпечує основу для людської гідності. Він переконаний, що «вільні, плюралістичні та незалежні засоби масової інформації» необхідні для здійснення свободи преси [12].

Концептуальні засади запобігання та протидії злочинам проти журналістів на глобальному рівні покладені в основу дослідження і спираються на глобальну стратегію реалізації Плану дій ООН щодо забезпечення безпеки журналістів та розв'язання проблеми безкарності, спрямованого на створення вільного й безпечного середовища для журналістів та працівників засобів масової інформації, щоб сприяти зміцненню миру, демократії, прав людини та прогресу в усьому світі [13].

Журналісти піддаються ризику у різних ситуаціях та обставинах, у першу чергу в ситуаціях збройних конфліктів, але не лише у них, а й інших. У багатьох випадках журналісти ризикували життям, щоб розслідувати питання корупції, організованої злочинності та зв'язків між владою чи релігійними групами. Згідно зі списком, складеним Міжнародною федерацією журналістів (International Federation of Journalists) у тісній координації з Міжнародним інститутом безпеки новин (International News Safety Institute), у 2011 році загинуло 106 журналістів і співробітників ЗМІ, у порівнянні з дев'яносто чотирма у 2010 році. Ще двадцять журналістів та їхніх співавторів загинули внаслідок інцидентів, пов'язаних із стихійними лихами. Близький Схід був найбільшою зоною смертей, де загинуло тридцять два журналісти та працівники ЗМІ. За кількістю жертв найбільш небезпечними для журналістів країнами стали Ірак, Пакистан і Мексика (по 11 загиблих); Філіппіни, Лівія та Ємен (по 6 жертв); а також Гондурас та Індія (по 5 загиблих) [14].

За останні роки лише 14% випадків злочинів проти журналістів, працівників ЗМІ та виробників соцмереж закінчувався обвинувальним вироком, а 86% випадків вбивства журналістів залишаються безкарними [15]. Такий *рівень безкарності* є поганим не лише в принципі з точки зору порушення верховенства права, з точки зору якого кожна держава зобов'язана захищати своїх громадян у цілому. Ще більше занепокоєння викликає те, що *безкарність* нападів на журналістів, зокрема, посиляє сигнал широкій громадськості мовчати про корупцію, екологічну шкоду чи порушення прав людини. Результатом є самоцензура в суспільстві та ерозія громадської довіри до судової системи. Таким чином, безкарність також створює порочне коло. Ті, хто погрожує або застосовує насильство до журналістів, впевнені, що можна знехтувати будь-якою перспективою покарання а коли безкарність стає всеохоплюючою, вона породжує самоприскорюваний цикл, що зміцнюєть-

ся з кожним додатковим порушенням, яке спонукає низький ризик неминучості покарання [16].

Враховуючи масштаби і географічний спектр, юрисдикція при переслідуванні злочинів, а також запобіганні та протидії злочинності проти журналістів, може бути як національна (яка є предметом інших досліджень), так і транснаціональна (екстериторіальна), а також міжнародно – правова. Почнемо з останньої.

Міжнародний правовий аспект та екстериторіальна юрисдикція

На міжнародному правовому рівні, зазначимо, що, перед усім, що міжнародне публічне право — це велика сукупність правових норм, стандартів і норм, що визначають відносини між суверенними державами. Його головною функцією є сприяння міждержавному миру та злагоді, і з цієї метою він черпає свої правила та норми з міжнародних договорів, звичаєвого права, загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями, а також судових рішень, винесених як національними, так і міжнародними судами [17]. Оскільки міжнародне право діє переважно через згоду держав, держава може вирішувати порушувати договір або не виконувати рішення Міжнародного суду ООН (МС). У такому випадку міжнародне право має ефективні механізми забезпечення дотримання договорів, превентивних норм тощо. Статут ООН уповноважує Раду Безпеки ООН відповідно до розділу VII вводити торговельні, дипломатичні чи військові санкції для підтримки міжнародного миру та злагоди, а також вжити відповідних заходів згідно зі статтею 94 для забезпечення виконання рішень, винесених Міжнародним судом.

Крім міжнародних механізмів примусового виконання, деякі національні юрисдикції також передбачають механізми примусового виконання з метою дотримання принципів міжнародного права. Наприклад, стаття 1, розділ 8, Конституції США дозволяє Сенату США приймати закони про покарання за порушення закону націй і застосовувати *екстериторіальну юрисдикцію* [18]. Перша поправка дозволяє будь-якій особі в Сполучених Штатах публічно критикувати політичних лідерів, не побоюючись покарання з боку держави. Журналістам, чия робота може включати розслідування державних службовців, надається додатковий захист. Але що відбувається, коли робота журналіста американського видання ображає іноземного лідера, за наслідками чого помста іноземного лідера перетворюється на кримінальний злочин і вбивство такого журналіста? Тут постає підстава виникнення й екстериторіальної юрисдикції при притягненні до відповідальності за скоєний злочин і перешкодження законній професійній журналістській діяльності.

З огляду на те, що журналіст був легальним резидентом і мав офіційні журналістські стосунки і замовлення робіт від редакції американського видання (Washington Post), федеральні прокурори США були зобов'язані провести розслідування та потенційно порушити кримінальну справу проти вбивць Хашоггі, який раніше законно проживав

у США, хоча не був громадянином США в межах категорії **екстериторіальна юрисдикція країни** [19]. Хоча принципи міжнародного права застерігають від того, щоб одна країна заявляла про виключну юрисдикцію для переслідування злочинів, скоєних в інших країнах, але суди США та міжнародне право визнають, що екстериторіальна юрисдикція — щодо злочинів, скоєних за межами Сполучених Штатів — може бути виправданою за певних обставин.

По-перше, *екстериторіальна юрисдикція* може бути доцільною, наприклад, якщо злочин порушує життєво важливі інтереси держави, яка розслідує кримінальну справу. Вбивство видатного журналіста, який писав для американської газети, є яскравим прикладом такої цензури з поза кордону, яка в сучасному дискурсі, що все більше та за своєю суттю глобалізується, підриває свободу слова та преси тут, у Сполучених Штатах. Суди також визнали екстериторіальну юрисдикцію для правопорушень, які відбуваються в одній країні, а наслідки відчуваються в іншій (один із прикладів – постріл в когось по інший бік міжнародного кордону). Крім того, екстериторіальна юрисдикція вважається прийнятною для таких злочинів, як піратство, тероризм і тортури, які засуджуються міжнародним співтовариством.

Візьмемо за приклад обвинувачення в катуванні. Відповідний федеральний закон у США передбачає кримінальна відповідальність за будь-яку дію, вчинену особою, яка діє «за законом» — юридичний термін, коли хтось має повноважну владу, і навіть якщо вона її не має — з метою заподіяння суттєвого фізичного чи психічного болю, каліцтва або страждання. І кримінальний кодекс екстериторіально застосовується лише до «актів тортур, вчинених за межами Сполучених Штатів. Існує федеральна екстериторіальна юрисдикція щодо таких злочинів, якщо злочинець є громадянином Сполучених Штатів або ймовірний правопорушник знаходиться на території Сполучених Штатів, незалежно від громадянства жертви чи ймовірного правопорушника» [20]. Катування в іноземному консульстві, безумовно, є достатньою підставою для розслідування ФБР.

По-друге, іншим потенційним шляхом обвинувачення злочинців з поза меж національного кордону через міжнародний ордер на розшук після вироку суду може бути федеральна справа про цивільні права, заснована на законі, який захищає здійснення особами своїх конституційних прав [21]. Якщо двоє або більше людей вступають у змову з метою «пошкодити майно, пригнічувати, погрожувати або залякувати» будь-якого жителя Сполучених Штатів у вільному здійсненні захищених конституцією прав і якщо це призведе до смерті, то зловмисникам може загрожувати довічне ув'язнення або їх може бути засуджено до смертної кари.

Отже, міжнародне право визнає, що катування є настільки жахливим злочином, що країни зобов'язані переслідувати катувальників у межах своїх кордонів, навіть якщо злочин скоєно в іншому географічному місці поза кордоном, застосовуючи у тому числі і екстериторіальну юрисдикцію при

розслідуванні і винесенні вироку. Неважливо, добровільно чи вимушено особа, яка застосовує тортури, прибула до Сполучених Штатів; важливо лише те, що він потрапив на територію країни, що розслідувала злочин. Якщо влада США зможе організувати затримання і пересування до себе іноземних підданих підозрюваних в США і передачу їх під юрисдикцію Сполучених Штатів, вони можуть бути притягнуті до відповідальності за катування у США. Це не є винятковим випадком, бо Сполучені Штати вже мали подібний досвід раніше.

Висновки. Злочини проти журналістів підпадають під дію багатьох юрисдикцій, включаючи, але не обмежуючись, юрисдикцію щодо злочинів проти людяності згідно зі статтею 5 Римського статуту. Прокурор може здійснювати юрисдикцію згідно зі статтею 13 (b) Римського статуту за зверненням Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, яка діє згідно з Главою VII Статуту Організації Об'єднаних Націй. Суд також може здійснювати юрисдикцію щодо злочинів проти людства, якщо вони відбуваються повністю або частково в одній чи кількох державах, які є учасниками Римського статуту. Стаття 7 Римського статуту визначає «злочин проти людства», як широкомасштабний або систематичний напад на цивільне населення, включаючи переслідування за

політичними переконаннями. Акти переслідування включають вбивства, тортури, зґвалтування, свавільне ув'язнення або інші нелюдські дії подібного характеру, що навмисно спричиняють великі страждання.

В контексті екстериторіальної юрисдикції, як приклад, обраний у цій статті стосовно вбивства журналіста Джамалія Хашоггі (законного резидента та особи, що займалась професійною журналістською діяльністю на законних засадах в США), хоча виникають дискусійні питання щодо застосовності американських цивільного та кримінального кодексів екстериторіально у справі Хашоггі, зокрема, чи повинна жертва перебувати в Сполучених Штатах під час злочину, якщо жертва не є громадянином. Проте, законодавча історія застосування кодексів на підставі минулих прецедентів переконливо свідчить про те, що вона найбільш імовірно може застосовуватися. Юрисдикція США застосовна через те, що зачеплені життєво важливі (суттєві) інтереси демократичного ладу США, а також через те, що у Сполучених Штатах, де здійснювалась його професійна законна журналістська діяльність, мав місце утиск конституційних прав Хашоггі і як людини, і як професійного журналіста, якому перешкождали за кордоном (екстериторіально) у здійсненні своєї журналістської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. UNHRC, Resolution adopted by the Human Rights Council on 6 October 2020. A/HRC/45/L.42/Rev.1. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G20/260/18/PDF/G2026018.pdf?OpenElement>
2. Blanchard, M.A. (1977). The Hutchins Commission, the press and the responsibility concept. *Journalism Monographs*, 49. <https://www.aejmc.org/home/wp-content/uploads/2012/09/Margaret-A.-Blanchard.The-Hutchins-Commission.May-1977.pdf>
3. Baran, S.J. and Davis, D.K. (2006). *Mass communication theory: Foundations, ferment and future* (4th ed.). Pakistan: Thomson Wadsworth.
4. Hutchins, R. M. (1947). *Commission on Freedom of the Press: A free and responsible press*. Chicago: University of Chicago Press.
5. Європейська конвенція з прав людини. Європейський суд з прав людини. Council of Europe. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ukr
6. Ahmet Yıldırım проти Туреччини – 3111/10. Рішення ЄСПЛ від 18.12.2012. <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-126863&filename=001-126863.pdf&TID=ihgdqbxnfi>
7. Baumbach, Trine. 2016. Are Journalists to be Punished for Doing their Job? 2016. *Bergen Journal of Criminal Law & Criminal Justice*. 4, 1, p. 102-124.
8. Axel Springer AG v. Germany (n 3), п. 79. Справа ЄСПЛ, Рішення від 7.02.2012. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-152697%22%5D%7D>
9. Council of Europe's Parliamentary Assembly Resolution 2035 (2015) final version, on Protection of the safety of journalists and of media freedom in Europe. https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/parliamentary-assembly-adopted-texts/-/asset_publisher/3EiBXIMCQhRS/content/recommendation-2062-2015-and-resolution-2035-2015-protection-of-the-safety-of-journalists-and-of-media-freedom-in-europe
10. Bernadette Rainey, Pamela McCormick, and Clare Ovey. Jacobs, White & Ovey, *The European Convention on Human Rights* (Oxford University Press). 2014. 792 pages. <https://global.oup.com/academic/product/jacobs-white-and-ovey-the-european-convention-on-human-rights-9780198847137?cc=us&lang=en&>
11. Tobin, Jonathan S., Cronkite and the Roots of Media Bias. *Commentary*. MAY 21, 2012. <https://www.commentary.org/jonathan-tobin/walter-cronkite-roots-of-liberal-media-bias-cbs-fox-news/>
12. Ban Ki-moon. Freedom of Expression, a Fundamental Human Right. 2016. *UN Chronicle*. <https://www.un.org/en/chronicle/article/freedom-expression-fundamental-human-right>
13. UN PLAN OF ACTION ON THE SAFETY OF JOURNALISTS AND THE ISSUE OF IMPUNITY. CI-12/CONF.202/6. August 16, 2017. OHCHR. https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/journalists/2023-01-31/un-plan-on-safety-journalists_en.pdf
14. Camus, A. 1998. *The Practical Guide to Humanitarian Law «Calling things by the wrong name adds to the affliction of the world»*. <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/journalists/>
15. UNESCO. International Day to End Impunity for Crimes against Journalists. UNESCO International Days. November 2, 2023. <https://www.unesco.org/en/days/end-impunity>
16. Bhattarai, B., Mainali, M., Ghimere, J., Upadhyay, A., Center for Investigative Journalism – Nepal. *IMPUNITY IN NEPAL AN EXPLORATORY STUDY*. September 1999. https://cijnepal.org.np/wp-content/uploads/2015/11/nepal_impunity.pdf

17. ООН. Статут ООН від 26 червня 1945 року. https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
18. Constitution of the United States. United States Senate. March 9, 1789. <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm>
19. Bollinger, Lee C. How the U.S. Could Prosecute Jamal Khashoggi's Killers. COLUMBIA UNIVERSITY IN THE CITY OF NEW YORK. OFFICE OF THE PRESIDENT. March 31, 2019. <https://president.columbia.edu/news/how-us-could-prosecute-jamal-khashoggis-killers>
20. CRIMINAL RESOURCE MANUAL. CRM 1-499. Article 20. Torture (18 U.S.C. 2340A). <https://www.justice.gov/archives/jm/criminal-resource-manual-20-torture-18-usc-2340a>
21. US Code. 18 U.S. Code § 241 – Conspiracy against rights. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/241>